

ROMÂNII DIN IMPERIUL HABSBURGIC ÎN REVOLUȚIE ȘI DUPĂ REVOLUȚIA DIN 1848–1849 (I)

D. VATAMANIUC

Die Rumänen aus dem Habsburgischen Reich in und nach der Revolution von 1848–1849 (I)

(Zusammenfassung)*

Die vorliegende Studie setzt das in der letzten Nummer der „Analele Bucovinei“ eingeführte Thema fort, und zwar die Revolution von 1848 in der Bukowina und ihre Folgen. Dabei werden es besonders hervorgehoben: die Tätigkeit der rumänischen Publikationen dies- und jenseits der Karpathen („Gazeta Transilvaniei“, „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, „Organul luminării. Gazetă bisericească, politică și literară“, „«Bucovina» Ziar politic și cultural româno-german“), die Nationalversammlung in Czernowitz am 20. Mai 1848, die parlamentarischen Wahlen für den Wiener Landtag, die Bukowiner Landespetition, die Landesverfassung, die Tätigkeit Iraclie Porumbescu als Redakteur der „Bucovina“-Zeitung der Gebrüder Hurmuzachi, als Korrespondent der obengenannten rumänischsprachigen Publikationen und seine Verbindungen zu George Barițiu, Aron Pumnul, Vasile Alecsandri.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Iraclie Porumbescu, die Revolution von 1848, die Bukowina, rumänische Publikationen, das Habsburgische Reich Wiener, Landtag, Landesverfassung.

GHEORGHE BARIȚIU ȘI IRACLIE PORUMBESCU ÎN REVOLUȚIA DIN 1848–1849

Existau în Imperiul Habsburgic, în timpul Revoluției din 1848–1849, numai câteva publicații românești: „Gazeta Transilvaniei“, „Foaie pentru minte, inimă și literatură“ – fondate, amândouă, de George Barițiu la Brașov, în 1838 – și „Organul luminării. Gazetă bisericească, politică și literară“, scoasă de T. Cipariu la Blaj, cu apariție neregulată în 1848, iar dincoace de Carpați, „«Bucovina»“. Ziar politic și cultural româno-german”, întemeiat de Hurmuzăchești la Cernăuți, în 1848.

Publicațiile românești sunt suspendate de stăpânirea imperială în mai multe rânduri, nu o dată, pentru mai multe luni.

* Traducerea: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Apar paralel, dincolo și dincoace de Carpați, între octombrie 1848 –martie 1849 și decembrie 1849 – februarie 1850 și înscriu momentele de glorie în susținerea revendicărilor românilor din Imperiul Habsburgic.

G. Barițiu face din „Gazeta Transilvaniei” singura publicație românească în care se relatează despre mersul revoluției din 1848–1849, cu informații cuprinzătoare și la zi. Paginile sale se constituie într-un „jurnal politic” cum nu avem altul în presa românească. Prezintă evenimentele din revoluție de pe pozițiile imperialilor, din care făceau parte și românii, și îi numește pe revoluționarii maghiari „rebeli”.

Hurmuzăcheștii fondează „Bucovina”, publicație bilingvă româno-germană, cu subtitlul „Gazetă românească pentru politică, religie și literatură”, care începe să apară la Cernăuți în data de luni, 4/16 octombrie 1848.

Mișcările revoluționare încep în Italia, în ianuarie 1848, și sunt urmate de cele din Franța, din februarie 1848, când Ludovic Filip este înlăturat de pe tron și se proclamă Republica. Evenimentele din Franța au un ecou puternic în țările europene și îndeosebi în Imperiul Habsburgic, multinațional.

Dieta din Austria de Jos se întrunește în 13 martie 1848 și o mare mulțime invadează străzile Vienei: lucrători, intelectuali, studenți, burghezi, nobili liberali asaltează Palatul Hofburg și înlătură puterea absolutistă. Prima victorie a revoluției vieneze, Klemens prinț de Wenzel von Metternich (1773–1859), cancelar al Austriei (1821–1848), susținător al absolutismului, rămas fără sprijinul împăratului Ferdinand I de Habsburg, fuge în Anglia, iar revoluționarii ocupă, cu toată împotrivirea, palatul său și-i dau foc¹.

Participă la luptele de stradă și pe baricade Eudoxiu Hurmuzachi, venit de la Berlin, și Ioan Popovici, din Suceava, student la Viena².

Împăratul Ferdinand I de Habsburg se vede silit, în fața acestei situații, să accepte, în 25 aprilie 1848, constituirea unui guvern responsabil, libertatea presei și a întrunirilor, organizarea de gărzi civile și alegeri libere pentru o Adunare Națională care să pregătească noua *Constituție* a Imperiului Habsburgic³.

Fruntașii românilor bucovineni convoacă pentru 20 mai 1848 o Adunare Națională la Cernăuți, în care să se stabilească „dorințele țării”, ca o pregătire pentru alegerile deputaților pentru Adunarea Constituantă, care avea să pregătească noua *Constituție* a imperiului. Participă la această Adunare Națională reprezentanți din întreaga Bucovină și ai tuturor claselor sociale⁴. Eugenie Hacman, episcopul Bucovinei, reprezenta clerul, Hurmuzăcheștii, Vasilco, Goian, Zotta, Petrovici, Mikuli, proprietarii, iar primarii din mai multe comune, țărănimea. Minoritatea

¹ Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I, (1774–1862). *De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993, p. 366.

² *Ibidem*, p. 372.

³ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas. Colectia „Historia magistra vitae”. 1991, p. 89–90.

⁴ *Ibidem*,

germană este reprezentată de Anton Kral, directorul Liceului german din Cernăuți și mai mulți colegi ai săi. După dezbateri, la care iau parte mai mulți reprezentanți ai categoriilor sociale, s-a ajuns la „programarea a 12 dorințe”. Mai multe dintre ele cu mare impact asupra viitorului Bucovinei. Se stabilește „separarea Bucovinei de Galiția” și constituirea ei în „țară de coroană autonomă”, organizarea administrației pe „baza autonomiei provinciale”, „dezrobirea țăranilor” prin desființarea „clăcii și a dijmei”, „garantarea religioasă”, „egalitatea tuturor confesiunilor”, desfacerea episcopiei Bucovinei de [Mitropolia] din Carlovăț (punctele 1–3, 5, 6, 10). Se prevăd, la celelalte puncte, revocarea „măsurilor vexatorii la graniță” și „dorințe” de natură economică și fiscală⁵.

Adunarea Națională din 20 mai 1848 arată că prin înlăturarea absolutismului din Imperiul Habsburgic și românii din Bucovina se bucurau de deplină libertate. Întreprind acțiuni ca și românii din celelalte provincii românești și înlătură regimul absolutist din provincia lor.

Mihai Grigore Sturdza (1834–1849), domnitorul Moldovei, suprimă Asociația Patriotică (1846) și urmărea lichidarea revoluționarilor din 1848. Bucovinenii apelară, în spiritul Adunării Naționale de la Cernăuți, din 20 mai 1848, la Meletie Brandaburul, originar din Suceava, Mitropolitul Moldovei, să stăruie cu autoritatea sa pentru „zdrobirea cătușelor despotismului și proclamarea libertății și în Moldova”. Îi trimit, în acest sens, și o *Adresă – apel*, în 28 mai/9 iunie 1848⁶.

Era o invitație pentru personalitățile din Moldova că aveau găzduire în Bucovina și puteau primi sprijin pentru „zdrobirea cătușelor despotismului”.

Și întâlnim în Bucovina, la Cernăuți, refugiați din Moldova: M. Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Iancu Alecsandri, Alexandru Ioan Cuza, Gheorghe Sion, Anastase Panu, Alecu Russo, Petru Cazimir, Costache Cazimir, Costache Negri, iar din Transilvania: Timotei Cipariu, Gheorghe Barițiu, Aron Pumnul.

Mărturiile cele mai importante despre prezența revoluționarilor români în Bucovina ni le-a lăsat Iraclie Porumbescu, care trăiește în mijlocul lor și participă la acțiuni puse la cale de ei, deosebit de periculoase⁷. Avea, prin originea sa socială, un statut prin care nu era legat de proprietarii din Bucovina și nici de personalitățile cu titluri nobiliare, conferite de Curtea din Viena. Își face pregătirea intelectuală în condiții vitrege și le depășește prin înzestrarea pentru luptă și legarea de provincia sa natală.

Statutul electoral pentru Adunarea Constituantă din Imperiul Habsburgic atribuie Bucovinei opt mandate: Cernăuți – două mandate, unul pentru oraș, altul pentru județ și câte un mandat pentru circumscripțiile: Suceava, Rădăuți, Câmpulung Moldovenesc, Sadagura, Coțmani și Câmpulung pe Ceremuș.

⁵ *Ibidem*, p. 94. Textul celor „12 Dorințe”.

⁶ *Ibidem*, p. 95–97. Se publică aici *Adresa – apel*.

⁷ *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*. Adnotate și însoțite de *O schiță biografică* de Leonida Bodnarescu. Partea I, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, Editura lui Leonida Bodnarescu, 1898, p. 97–103.

Comisiile pentru fiecare circumscripție sunt stabilite de Guvernul Galiției, de care depindea Bucovina, în colaborare cu dregătorii districtuale și având la conducere un reprezentant al împăratului. Cunoaștem componența acestor comisii⁸. Intră în ele puțini români. Îi vedem în una din circumscripțiile de la Cernăuți pe Gheorghe Isăchescu și Gheorghe Hurmuzachi. Cu asemenea comisii formate, cu precădere, din reprezentanții dregătorilor austriece, [rezultatele] nu puteau fi decât defavorabile românilor bucovineni.

Alegerile parlamentare pentru Adunarea constituantă se țin între 13 și 26 iunie 1848. Comisiile din fiecare circumscripție știură să lucreze. Nu se alege niciun reprezentant al familiei Hurmuzachi, deși un membru al ei intrase într-o comisie, niciun reprezentant al intelectualilor români și nici al proprietarilor din Bucovina. Se alege un intelectual, Anton Kral, directorul Liceului german din Cernăuți, în una din circumscripțiile din capitala Bucovinei și șapte țărani, dintre care numai doi știutori de carte: Mihai Bodnar-Bodnărescu în circumscripția Rădăuți și Miron Ciupercă-Ciupercovici în circumscripția Câmpulung Moldovenesc. Desfășoară în Parlamentul de la Viena o activitate susținută prin mijlocirea petițiilor, cu multe semnături, pe care le introduc în dezbaterile Parlamentului, având ca temă principală obținerea unui statut de autonomie provincială⁹. Sunt combătuți de Lukian Cobeliță, deputatul din circumscripția Câmpulung pe Ceremuș și răzvrățitorul huțulilor din Munții Bucovinei, care susține și în Parlamentul de la Viena rămânerea Bucovinei la Galiția. Demersul deputaților români și al lui Anton Kral nu va rămâne fără răspuns. În noua *Constituție* a imperiului se va sancționa separarea Bucovinei de Galiția.

Hurmuzăcheștii, familia cu cel mai mare prestigiu și autoritate în viața politică, socială și culturală din Bucovina¹⁰, sunt scoși din lupta politică prin nealegerea lor în Parlamentul de la Viena în momentul când se pregătea *Constituția* imperiului. Țin o reuniune de familie la Cernauca, moșia lor de lângă Cernăuți și hotărăsc să scoată un ziar, să facă auzit cuvântul lor în Parlamentul de la Viena¹¹. „Bucovina”, cu subtitlul „Gazetă românească pentru politică, religie și literatură”, apare la Cernăuți cu începere de luni 4/16 octombrie 1848¹². Își inaugurează activitatea cu un editorial programatic *Cernăuți, 3 octombrie*, pregătit de Gheorghe Hurmuzachi și semnat cu inițiale: „G. H”. Se deschide cu o prezentare a Revoluției din 1848, realitate istorică pe care statele europene nu o pot evita și nici Imperiul

⁸ Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 383–385. Componența comisiilor, cu numele persoanelor.

⁹ *Ibidem*, p. 390–394. Activitatea lui Mihai Bodnar-Bodnărescu, Miron Ciupercă-Ciupercovici și Anton Kral în Parlamentul de la Viena.

¹⁰ Ion Nistor, *Un capitol din viața culturală a românilor din Bucovina 1774–1857*, București, Librăria Socec & Co., C. Sfetea Pavel Suru, 1916, p. 39–44.

¹¹ *Ibidem*, p. 103.

¹² „Bucovina” [I], nr. 1, 4/16 octombrie 1848, p. 1–3. Editorial programatic; Teodor Bălan, *Frații George și Alexandru Hurmuzachi și ziarul „Bucovina”. Un capitol din istoria politică a Bucovinei din anii 1848–1850*, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, 1924, p. 14–25. Capitolul: *Progr*

Habsburgic, multinațional. O „lovire magică” – adică Revoluția din 1848, arată Gheorghe Hurmuzachi, sfarmă – „lanțurile spiritului” și „inimile popoarelor” pe care „un îndelungat despotism le amortise”, se deșteaptă din „politica lor de letargie” și „aleargă înaintea noului secol” spre realizarea „împărăției libertății și dreptății”.

Curtea din Viena trata Bucovina, provincie din marginea imperiului, ca o „mașteră” [mumă vitregă] și o ținea în „cătușe” [cu] o „birocrăție obraznică sau incapabilă”. Revoluția aduse și în Bucovina speranțele mult așteptate la trecerea din „vechea slavie în noua eră”. „Bucovina” va fi, arată fondatorii săi, „defensorul”, adică apărătorul „intereselor naționale, intelectuale și materiale”.

Hurmuzăcheștii fondează „Bucovina” ca o publicație singulară bilingvă româno-germană, deosebită și prin așezarea textelor în pagină, cu poziții distincte. Textele românești se tipăresc în stânga, cu litere chirilice și datele după vechiul calendar, textele în germană se tipăresc în partea dreaptă, cu litere latine și datele după calendarul nou.

Paginile sunt împărțite în două, separate printr-o linie orizontală, partea de sus: pentru editoriale și alte articole de orientare, partea de jos: *Feuilleton*, pentru lucrări literare. Ziarul cuprindea încă de la primul număr un *Supliment*, mai târziu abandonat cu textele pe două coloane, separate printr-o linie verticală. Nu este consacrat, cum s-ar crede, literaturii, ci informațiilor cotidiene și de altă natură. Mai este de remarcat că paginația ziarului este continuă pe întregul an, iar *Suplimentul* este integrat în paginația din numărul respectiv.

„Bucovina” are redactori responsabili pe Gheorghe și Alexandru Hurmuzachi până în 14/26 octombrie 1849, apoi numai Alexandru Hurmuzachi. Ziarul se tipărește în Tipografia lui Johann Eckhart și Fiul, singura, la acea dată, în Bucovina. Hurmuzăcheștii îl aduc alături de ei și pe Iraclie Porumbescu, secretar de redacție, cum va rămâne pe toată durata apariției ziarului. Își va da concursul în susținerea ziarului și Aron Pumnul.

„Bucovina” publică, încă din primul număr, *Proiect a drepturilor fundamentale înfățișat Parlamentului de comitetul Constituțiunei* în 30 de articole¹³. Se deschide cu un articol de punere în temă: „Toți oamenii – se arată aici – au drepturi egale, înnăscute, și neînstrăinatoare dintre care cele mai însemnate sunt: dreptul a de sine conservare, a libertății personale, a dezvoltării intelectuale și materiale”. Mai încolo se arată obligațiile statului în apărarea drepturilor cetățenilor, ale justiției în aplicarea legilor și ale armatei în apărarea țării.

Proiect a drepturilor fundamentale este întocmit cu preocuparea evidentă să nu se introducă în noua *Constituție* a Imperiului Habsburgic prevederi din epoca absolutismului. „Toate principiile de clasă – se arată în articolul 5 – și toate felurile

¹³ *Ibidem*, nr. 1, 4/16 octombrie 1848, p. 5–7. Textul: *Proiect a driturilor fundamentale, înfățișat Parlamentului de comitetul Constituției*. Text român cu [caractere] chirilice, text german cu [caractere] latine. Se publică aici și mai departe sub supravegherea lui Iraclie Porumbescu, secretarul de redacție.

numiri de nobleță sunt desființate și nu se mai pot hărăzi [acorda] de acum înainte”, proprietatea să nu fie „mărginită prin legături feudale” și nici prin aranjamente de familie (articolul 23), egala îndreptățire a „limbii obicinuite a țării” în viața publică, în funcții și în școală (articolul 21).

„Bucovina” prezintă după acest *Proiect a drepturilor fundamentale* situația din Muntenia și din Moldova, cu intrarea turcilor și rușilor, reprezentanții celor două imperii „așa de împilatoare”¹⁴.

Proiect a drepturilor fundamentale nu vorbește de revendicările românilor. Lucrul acesta se făcea de deputații din Parlamentul de la Viena și prin *Petiția Țării* din iunie 1848, publicată în presa vieneză cu câteva luni mai înainte de încheierea dezbaterilor pentru noua *Constituție*, preluată de acolo și apărută și în „Bucovina”, ziarul cernăuțean¹⁵.

Petiția Țării sau *Petiția Bucovinei* se întemeiază pe *Dorințele Adunării Naționale* de la Cernăuți, din 20 mai 1848, în cele 12 puncte, expuse acolo enunțativ. Acum asistăm la prezentarea lor sub forma unei demonstrații, cu punerea în aplicare a prevederilor înscrise în ea. Se deschide, ca toate documentele din epoca Revoluției din 1848–1849 din Bucovina, cu separarea provinciei de Galiția și dobândirea autonomiei locale, cu conducere proprie. Datată: „Cernăuți, iunie 1848”, *Petiția Țării* este semnată de Eugenie Hacman, episcopul Bucovinei, Eudoxiu Hurmuzachi, vicarul Epaminonda Bendela, boierii Ion Mustață, Cristof Petrovici, Nicolae Petrini, arhitectul Joseph Müller, tipograful Ferdinand Eckhart și doi studenți, Constantin Tarangul și Ioan Homiuca. Se alătură și 250 de semnături ale locuitorilor din Bucovina. Între semnatari îl vedem și pe Iraclie Porumbescu.

Petiția Țării era chemată să confere greutate, prin semnăturile așternute pe ea, revendicărilor bucovinenilor. Era adresată, protocolar, împăratului Ferdinand I de Habsburg, dar se știa că el nu conducea, în realitate, imperiul. O delegație condusă de Eudoxiu Hurmuzachi și Mihai Bodnar-Bodnarescu, deputatul din Rădăuți, prezintă *Petiția Țării*, printr-un intermediar, în 1 august 1848, prezidiului Parlamentului din Viena, iar Ministerul de Interne din capitala imperiului o trimite în rezumat Guvernului din Galiția¹⁶.

Împăratul Ferdinand I de Habsburg părăsește conducerea Imperiului Habsburgic în valurile revoluției, în 27 noiembrie 1848 și o trece lui Carol Ferdinand, fratele său, dar și acesta o părăsește în valurile revoluției, după câteva zile și o trece lui Francisc Iosif (Franz Joseph), fiul său, care vine la conducerea imperiului pe valurile revoluției, în 2 decembrie 1848.

Un împărat mărginit intelectual – să nu spunem altfel – și un al doilea împărat, despre care știm puține lucruri, părăsesc conducerea imperiului în valurile revoluției și vine la conducerea [lui] pe valurile revoluției, un al treilea împărat „din grația lui Dumnezeu”, la 18 ani, să conducă imperiul ministrii săi, prin voința și puterea lor.

¹⁴ „Bucovina”, [I], nr. 1, 4/16 octombrie 1848, p. 12.

¹⁵ *Ibidem*, nr. 9, 3/15 decembrie 1848, p. 67–70.

¹⁶ Mihai I

Adunarea Constituantă își încheie lucrările pentru elaborarea *Constituției* în martie 1849, începute în iunie 1848. Am stăruit mai sus asupra activității celor doi deputați în Parlamentul de la Viena și asupra *Petiției Țării*, document important.

Francisc Iosif, împărat „din grația lui Dumnezeu”, sancționează *Constituția pentru Împărăția Austriei* în 4 martie 1849, operă a Adunării Constituante, elaborată în Parlamentul din Viena¹⁷. Francisc Iosif, venit la conducerea imperiului pe valorile revoluției, „din grația lui Dumnezeu”, la 18 ani, nu are niciun merit în pregătirea și elaborarea acestui document fundamental în istoria Imperiului Habsburgic. Îi revine numai obligația, prin demnitatea ce o ocupa, să o sancționeze. Sub semnătura și sigiliul său, se înșiră numele celor opt miniștri care conduceau imperiul prin voința și puterea lor. Semnează numai cu numele de familie, [asemenea] caselor domnitoare europene¹⁸.

Constituție pentru Împărăția Austriei stabilea, în capitolul IX, din cele XVI ale sale, împărțirea administrativă a imperiului în patru regate: Ungaria, Croația, Slavonia și Lombardo-Venețian, un mare principat: Transilvania, un voievodat: Serbia și un ducat: Bucovina. Se stabilea ca fiecare din aceste unități administrative să-și elaboreze *Constituția provincială* și să-și înființeze *Dieta provincială* în subordinea guvernului central de la Viena.

Curtea din Viena numește pentru punerea în aplicare a prevederilor din *Constituția pentru Împărăția Austriei* guvernator civil pentru Ducatul Bucovinei și guvernator civil și militar pentru Principatul Transilvania.

Guvernator civil pentru Ducatul Bucovinei este numit de Alexandru Bach (1813–1893), ministrul de interne al Imperiului Habsburgic (1852–1859), Eduard Bach, fratele său¹⁹. Primea însărcinarea să pună în aplicare de îndată prevederile din *Constituție pentru Împărăția Austriei* și din *Proiectul de Constituție provincială pentru Ducatul Bucovinei*, întocmit de o comisie sub conducerea lui Eudoxiu Hurmuzachi²⁰. Se publică în „Bucovina”, în două numere din septembrie – octombrie 1849²¹.

Proiect de Constituție provincială pentru Ducatul Bucovinei, în 57 de articole, stabilea, în deschiderea sa, că Bucovina era „provincie a Coroanei

¹⁷ „Bucovina” [II], nr. 4, 4/16 martie 1849, p. 21–30. Se publică textul integral: *Constituție pentru Împărăția Austriei*. Textul românesc cu [caractere] chirilice, textul german cu [caractere] latine.

¹⁸ Dăm numele celor opt miniștri și funcția lor: Felix Schwarzenberg (1800–1852) prim-ministru; Francisc S. Stadion (1806–1853), ministru de interne; Filip Krausse, ministru de finanțe; Alexandru Bach (1813–1870), ministru de interne; Kordon, ministru al Casei imperiale, Karl Bruck, ministrul comerțului; Thinfeld și Kulmer, despre care nu avem nicio altă informație.

¹⁹ „Bucovina” [II], nr. 6, 18/30 martie 1849, p. 35. Eduard Bach informează publicul despre numirea sa printr-o *Încunoștințare* datată: *Cernăuți, 23 mart 1849* și semnată „Eduard Bach, consilieru de guvern și șef politic”.

²⁰ Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 427.

²¹ „Bucovina” [II], nr. 29, 9/21 septembrie 1849, p. 159–162; nr. 31, 23 septembrie/5 octombrie 1849, p. 169. Textul integral: *Proiect de Constituție provincială pentru Ducatul Bucovinei*. Text român cu [caract

imperiale” și că avea Cernăuții capitală. Bucovina era declarată independentă de Galiția, în care fusese integrată prin *Patenta imperială* din 13 aprilie 1813, cu teritoriul ei, locuitorii și averile sale. Curtea din Viena condiționează sancționarea *Constituției provinciale pentru Ducatul Bucovinei* prin anularea prevederilor din *Patenta imperială* din 13 aprilie 1813. Un *Patent publicatoriu*, publicat în „Bucovina” în 9/21 septembrie 1849 stabilește ca separarea Bucovinei de Galiția să se facă printr-o „coînțelegere” între părți²². O hotărâre cu privire la un proces istoric desfășurat pe o durată de un secol nu se putea lua repede și nici într-un timp previzibil. Partea galițiană nu era dispusă să cadă la „coînțelegere” pentru scoaterea din proprietatea sa a averii care nu-i aparținea de drept, și să o restituie Bucovinei. Eduard Bach, guvernatorul civil al Ducatului Bucovinei, amâna îndeplinirea sarcinii ce i se încredință și, chiar frate cu ministrul de Interne, este înlocuit cu Adalbert von Henniger, care nici el în mandatul său (1849–1853), nu poate îndeplini – nici nu putea – această sarcină.

Bucovina, proclamată provincie independentă de Galiția prin *Constituție pentru Împărăția Austriei și Constituția provincială pentru Ducatul Bucovinei* va continua să rămână integrată în Galiția până în 1862.

Singura prevedere din cele două *Constituții* care se pune în aplicare este numirea Cernăuților, o așezare inițial de numai câteva case, pe malul Prutului²³, capitală a Bucovinei: „catedră a celor mai înalte dregătorii a țării, a dietei, a feluritelor și înaltelor școale, a institutului de credit și a altor institute pentru binele obștesc și va dovedi mare însemnătate în avuție și populație”²⁴.

Camera deputaților a Regatului Ungariei se întrunește la Debrecen (Debretin) în 14 aprilie 1849, la o lună după sancționarea *Constituției pentru Împărăția Austriei* din 4 martie 1849 și decretează, în baza victoriilor revoluționarilor maghiari sub comanda generalului polonez Iosif Bem (1794–1850), detronarea Habsburgilor și proclamarea lui Lajos Kossuth (1802–1894) guvernator al Regatului Ungariei. Principatul Transilvaniei este integrat în Regatul Ungariei²⁵.

Conducerea revoluționarilor maghiari suspendă apariția „Gazetei Transilvaniei” și [a periodicului] „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, care îi numea, cum am văzut, „rebeli”, în 13 martie 1849. G. Barițiu se refugiază în Muntenia și se stabilește la Câmpina.

Curtea din Viena cere sprijinul Imperiului Țarist și armatele sale intră în Transilvania sub comanda generalului Ivan Feodorovici Paskievici (1782–1856) și revoluționarii maghiari capitulează la Șiria (Arad), în 13 august 1849.

²² *Ibidem*, nr. 29, 9/21 septembrie 1829, p. 159–160.

²³ Constantin Loghin, *Cernăuții*, Cernăuți, Tipografia Mitropolitului Silvestru, 1936, p. 17–32. Capitolul II: *Istoricul*.

²⁴ „Bucovina” [II], nr. 4, 4/16 martie 1849, p. 30.

²⁵ [Constantin Daicoviciu], Victor Chereșeșiu, Cornelia Bodea, Bujor Surdu, Camil Mureșan, Constantin Nușu, Acatiu Egved, Vasile Curticăpeanu. *Din istoria Transilvaniei*, [ediția a] II [-a], [București], Edit

G. Barițiu este arestat de armata țaristă de ocupație la Câmpina, ținut în închisoarea din Ploiești trei săptămâni. Fiind supus austriac, este dus sub escortă și predat autorităților austriece din Cernăuți, cu recomandarea că era „om periculos”. Autoritățile austriece îl leagă în „fiare” și îl depun în închisoarea militară („Garnisonsarrest”). Gheorghe Hurmuzachi întreprinde demersuri pentru eliberarea lui G. Barițiu din închisoare și adresează și el un *Memoriu* către Guvernul Galiției, de care depindea Bucovina, cum am arătat mai sus, să se facă cercetări în legătură cu activitatea sa²⁶. Este eliberat din închisoare după ce Gheorghe Hurmuzachi depune cautiune persoana și averea sa. G. Barițiu stă în închisoarea din Cernăuți între 18 și 30 iunie 1849. După ce iese din închisoare, are obligația să se prezinte la organele administrative de câte ori i se va cere și nu avea permisiunea să părăsească Bucovina.

G. Barițiu, întemeietorul presei românești în Transilvania, se bucură în Bucovina de ospitalitatea proverbială a lui Doxachi Hurmuzachi (1782–1857), seniorul de la Cernauca și, deși proscris, „om periculos”, i se acordă prețuire pentru lupta sa politică în apărarea drepturilor poporului român. Iraclie Porumbescu, admirator al lui G. Barițiu, stabilește acum și relații personale cu el. Secretar de redacție la ziarul „Bucovina”, îl invită să colaboreze cu articole politice. Ar fi important de identificat aceste articole, de s-ar putea, pentru cunoașterea activității sale, de mare interes și pentru istoria Bucovinei.

„Bucovina” rămâne, după suspendarea „Gazetei Transilvaniei” și a „Foi pentru minte, inimă și literatură” de revoluționarii maghiari, în 13 martie 1849, singura publicație românească din Imperiul Habsburgic să susțină revendicările românilor de dincoace și de dincolo de Carpați.

Alexandru Hurmuzachi, redactor la „Bucovina”, pregătește un studiu, *Poziția ierarhiei române în Austria*, pe care îl publică în ziarul cernăuțean în două numere, în aprilie și în iunie 1849²⁷. Semnat în primul număr cu inițiale: *E. H.*, se putea crede, după această indicație, că aparținea lui Eudoxiu Hurmuzachi, președinte al comisiei pentru elaborarea *Constituției provinciale pentru Ducatul Bucovinei*. Nu avem documente – sau nu le cunoaștem – să susținem că a fost o înțelegere între cei doi frați să se procedeze în felul acesta. Partea a doua a studiului apare peste două luni, fără semnătură.

Alexandru Hurmuzachi deschide studiul său cu un elogiu adus Revoluției din 1848. „În anul de eternă memorie – declară Alexandru Hurmuzachi – soarta voind ca naționalitatea fiecăruia popor din întinsa Monarhie austriacă să surpe lanțurile cele vechi și fiecare națiune să se bucure în desfătare de prețiosul dar al vieții naționale neatârnat”.

O națiune ca cea română, care și-a cucerit libertatea prin revoluție, se impunea ca și biserica ei să-și dobândească independența prin ieșirea din

²⁶ Teodor Bălan, *George și Alexandru Hurmuzachi....* Capitolul: *Cazul Barițiu*, p. 26–29. Și *Anexe*, p. 49–52.

²⁷ „Bucovina”, [III], nr. 9, 8/20 aprilie 1849, p. 47–50; nr. 18, 10/22 iunie 1849, p. 89–91. Textul studiului:

subordonarea față de [Mitropolia] din Carlovăț. Meritul Bisericii Ortodoxe Române constă în două împrejurări, primejdioase în egală măsură. „Biserica, sprijinul de căpetenie și protectoarea conștiinței religioase a românilor s-a opus – arată Alexandru Hurmuzachi – contra mahomedanismului ce străbătea de la răsărit; pe de altă parte contra catolicismului, ce cu o tărie tot așa de mare amenința de la apus”. Catolicismul era religia de stat a Imperiului Habsburgic și punerea sa pe același plan cu mahomedanismul nu putea fi trecută cu vederea.

Alexandru Hurmuzachi încheia partea a doua a studiului său cu declarația lui Danniell O'Connell (1775–1847), agitator irlandez, care se ridică în Parlamentul englez în apărarea compatrioților săi: „O, sclavi moșteniți,/Au doar voi nu știți,/Că cel ce voiește a se libera,/Trebuiește însuși lovituri a da?”

Alexandru Hurmuzachi este arestat și depus în închisoarea militară pe unde trecuse și G. Barițiu. Gheorghe Hurmuzachi se folosi de un moment favorabil și izbutește, după ce depune o garanție, să-l scoată pe fratele său din închisoare, în 5/17 iulie 1849. „Bucovina” nu apare între 17/29 iunie și 8/20 iulie 1849. Mai fusese suspendată în ianuarie 1849, când revoluționarii maghiari, sub comanda lui Bem, ajung în granițele Bucovinei. Curtea din Viena introduce starea de asediu în Galiția și suprimă toate ziarele, afară de două guvernamentale, care apăreau în Galiția. „Bucovina” este suspendată între 5/17 ianuarie 1849 și 26 februarie/7 martie 1849. În martie 1849, suspendă și revoluționarii maghiari publicațiile scoase de G. Barițiu în Transilvania.

Curtea din Viena îl numește guvernator civil și militar în Transilvania, înainte de capitularea revoluționarilor maghiari la Șiria, în 13 august 1849, pe Ludwig baron de Wohlgemuth (1788–1851), cu începere din iulie 1849, să aplice, în spiritul disciplinei militare și a gradului său de general, prevederile înscrise în *Constituție pentru Împărăția Austriei* și în legile care îi urmează. Avea, pentru comunicarea dispozițiilor sale, presa maghiară și săsească și nicio publicație românească pentru populația majoritară, care se menține în revoluție pe poziția imperialilor. Hotărî să-și reia apariția „Gazeta Transilvaniei” și „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, suspendate de revoluționarii maghiari în martie 1849. Erau pregătite condițiile ca G. Barițiu să se întoarcă în Transilvania și să-și continue acolo activitatea publicistică.

G. Barițiu părăsește Bucovina în 22 septembrie/4 octombrie 1849. Alexandru Hurmuzachi, redactor responsabil, și Iraclie Porumbescu, secretar de redacție, publică în „Bucovina” un articol, datat *Cernăuți, 22 sept.*, în 23 septembrie/5 octombrie, în care îi fac lui G. Barițiu o caracterizare memorabilă: „Bărbat puternic – arată ei – în vorbă și în faptă, patriot luminat și naționalist învăpăiat”²⁸.

G. Barițiu își reia activitatea la „Gazeta Transilvaniei” cu un editorial programatic, *Către domnii cititori*, publicat în 1 decembrie 1849²⁹. Evocă împrejurările

²⁸ *Ibidem*, nr. 31, 23 septembrie /5 octombrie 1849, p. 175.

²⁹ „Gazeta Transilvaniei”, anul XII, nr. 18, 1 decembrie 1849, p. 67. Numerotarea se dă în continuare după nr. 17. din 3 martie 1849. când cele două publicații sunt suspendate de revoluționarii maghiari.

prin care trece după suspendarea publicațiilor sale, în 3 martie 1849. Era încrezător că își relua lupta politică sub autoritatea prevederilor din *Constituție pentru Împărăția Austriei* și în colaborare cu guvernatorul civil și militar al Transilvaniei. „Cei care nu sunt cu noi – declară G. Barițiu – sunt contra noastră”.

Programul „Gazetei Transilvaniei” pe care îl publică în continuare este scurt și explicit. Va publica: *Măsure și ordinațiuni guberniale destinate pentru publicitate; Noutăți din patrie și străine; Apărarea intereselor noastre patriotice și naționale tocma în măsura în care va fi iertat și jurnalelor de alte limbe a apăra pe ale lor; «Foaia pentru minte, inimă și literatură» cuprinde articuli curăspunzători titulei sale.*

George Barițiu trece în fruntea programului său de activitate publicarea comunicatelor guvernamentale. Era condiția pusă de Ludwig baron de Wohlgemuth, pentru reparația publicațiilor românești.

G. Barițiu deschide secțiunea *Partea oficială* cu comunicatul lui Ludwig baron de Wohlgemuth, *Cătră poporul țaran*, care sună ca un sfârșit de epocă în istorie: „Robia (iobăgia, claca) este ștearsă pentru toți vecii”³⁰. Se vestea și sfârșitul speranțelor proprietarilor de moșii, că se vor reîntoarce stările de lucru de dinainte de revoluție. „Deci pentru ca să știe fiecare – atrage atenția guvernatorul civil și militar – și ca astfel de spărieturi să nu mai fie crezute de nimeni mai declar o dată cu solemnitate că robota este ștearsă pentru toți vecii și nu se va mai întoarce niciodată”.

Ludwig baron de Wohlgemuth desființează îndată ce se instalează la conducerea Transilvaniei „orice comitet național sau politic încât nici urma să nu-i rămâne”³¹. Îi avea în vedere pe revoluționarii maghiari care îi înlătură pe Habsburgi de la conducerea imperiului.

G. Barițiu acordă mare atenție comunicatelor și măsurilor guvernatorului civil și militar și le putem urmări în „Gazeta Transilvaniei” încă de la reparația sa³².

Constituție pentru Împărăția Austriei constituia singura bază pentru organizarea imperiului. G. Barițiu publică în „Gazeta Transilvaniei” încă de la primul număr, un studiu foarte extins, *Idei îmbiitoare și pregătitoare* pentru o viitoare organizare a Imperiului Habsburgic³³. Studiul cuprinde și un capitol separat, *Punctele Petițiunei române* în număr de opt, între care merită o atenție deosebită cel cu care se deschide această *Petițiune română*. Se solicită deci ca toți românii din Imperiul Habsburgic să se unească „într-o singură națiune de sine stătătoare”³⁴.

³⁰ *Ibidem*, p. 68. Comunicatul: *Către poporul țaran*.

³¹ Cornelia Bodea, *1848 la români*, vol. III: *Revoluția în viziunea contemporanilor*, București, Editura Enciclopedică, 1998, p. 614.

³² „Gazeta Transilvaniei”, anul XII, nr. 24, 22 decembrie 1849, p. 91; nr. 26, 29 decembrie 1849, p. 99.

³³ *Ibidem*, nr. 18, 1 decembrie 1849, p. 68–69, nr. 19, 5 decembrie 1849, p. 71–73; nr. 20, 8 decembrie 1849, p. 79–80. Studiul: „Idei îmbiitoare și pregătitoare”.

³⁴ *Ibidem*.

Textul face parte din *Memoriul națiunii române...* și a fost prezentat împăratului Francisc Iosif de o delegație condusă de Andrei Șaguna, în care se aflau, pentru Bucovina, Eudoxiu Hurmuzachi și deputatul rădăușenilor, Mihai Bodnar-Bodnarescu³⁵.

Memoriul, document important și pentru istoria Bucovinei, venea prea târziu. Lucrările Adunării Constituante pentru elaborarea *Constituției pentru Împărăția Austriei* se apropiau de sfârșit [ca] să mai poată fi luat în considerare. Nu era bine ales nici momentul politic. Trebuia adresat nu împăratului, ci Parlamentului, unde se pregătea *Constituție pentru Împărăția Austriei*, care va fi sancționată în 4 martie 1849.

G. Barițiu inaugurează noul an în reparația publicațiilor sale cu un editorial programatic, *O repede privire în trecut și în viitor*, pe care îl publică în „Gazeta Transilvaniei”, în 2 ianuarie 1850³⁶. Avertiza că vremea pentru noi lupte nu era trecută. „Orizontul nu este senin – arată G. Barițiu. Parisul, acel cămin al revoluțiilor, fierbe ca un vulcan cu câteva luni înainte de eruperea lavei, Germania [era] într-o dezbinare confuză și foarte periculoasă”, iar din Italia nu veneau semne pentru „menținerea păcii”. Tot acum face cunoscut și comunicatul lui Ludwig baron de Wohlgemuth, *Publicațiune*, datat: „Sibiu în 10 ianuarie 1850”, publicat în 13 februarie 1850³⁷, în care arată că proprietarii de moșii căutau să se folosească de instabilitatea politică din imperiu și să revină la stările de lucruri dinainte de revoluție. Guvernatorul civil și militar declară din nou că „statutul iobăgiei (robia, claca) este șters și foștii supuși iobagi sunt recunoscuți ca proprietari, carii au a stăpâni și folosi moșiile pe care se află”. Aplicarea prevederilor din *Constituție pentru Împărăția Austriei* din 4 martie 1849 era obligatorie și nimeni, „fie acela orișicine, să nu cuteze a-și face el sieși dreptate” că va fi tras „la pedeapsă legiuită”. Guvernatorul civil și militar al Transilvaniei este atacat violent pentru politica sa de către sași și unguri și denunțat Curții din Viena că se comporta ca un „walachischer Tribun” – tribun valah³⁸. Asemenea acuzații, deosebit de grave, nu se putea să rămână fără urmări.

G. Barițiu trece, după publicarea editorialului programatic din 2 ianuarie 1850 și după *Publicațiune*, făcută cunoscută de Ludwig baron de Wohlgemuth în 13 februarie 1850, la prezentarea politicii aristocrației maghiare și săsești în Revoluția din 1848–1849 și la pierderile românilor. Publică o dare de seamă, *Stricăciunea românilor transilvăneni în morți și averi (1848–1849)*, publicată în „Gazeta Transilvaniei”, în 26 ianuarie 1850³⁹. Un martor ocular în Revoluția din 1848–1849 publică o corespondență, *Alba Karolina. Dec. 30*, în care prezintă pierderile românilor în revoluție. Corespondența apare în „Südslavische Zeitung”

³⁵ Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 413.

³⁶ „Gazeta Transilvaniei”, [XIII], nr. 1, 2 ianuarie 1850, p. 1.

³⁷ *Ibidem*, nr. 12, 13 februarie 1850, p. 48.

³⁸ Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 616.

³⁹ „Gazeta

din Agram și este preluată de publicația „Bote” din Viena. Se dau aici numele tribunilor, legionarilor și centurionilor din armata lui Avram Iancu căzuți în lupte, [ale] preoților, protopopilor și civililor împușcați, spânzurați, decapitați, jupuiți de vii, localitățile cu satele arse și pagubele aduse gospodăriilor. Un rol important în pierderile românilor au conții și grofii maghiari și se dă numele lor, localitățile și numărul românilor omorâți din porunca lor.

Este cel dintâi tablou privind situația din Transilvania în Revoluția din 1848–1849, întocmit de un martor ocular, care ar fi de folos și istoricilor.

Iraclie Porumbescu, admirator al lui G. Barițiu, îi urmărea din Bucovina publicistica politică activă și energică, sub autoritatea prevederilor din *Constituție pentru Împărăția Austriei* și a măsurilor luate de guvernatorul civil și militar al Transilvaniei și se hotărăște să devină cronicar al realităților din Bucovina, în contrast cu cele din Transilvania. Îi trimite lui G. Barițiu o lungă corespondență, datată: „Cernăuți, 19 ian.”, pe care redactorul „Gazetei Transilvaniei” o publică în două numere, din 3 și 6 februarie 1850⁴⁰. Iraclie Porumbescu caracterizează situația din Bucovina [ca fiind] într-o stare de nemulțumire, în comparație cu cea din Transilvania. „Noi suntem încă tot pe acel pământ vegetativ – îl informează Iraclie Porumbescu pe G. Barițiu – pe care ne lăsași atunci când te-ai dus de la noi”. Avea în vedere perioada când G. Barițiu petrece în Bucovina mai multe luni după suspendarea publicațiilor sale de [căt]re revoluționarii maghiari, în martie 1849. Defiște situația din Bucovina într-o frază memorabilă: „Pe pământ constituțional – arată Iraclie Porumbescu – mai murim de dorul *Constituțiunei*”. Bucovina fusese declarată, prin *Constituție pentru Împărăția Austriei*, provincie independentă de Galiția, dar această prevedere întârzia să se aplice și – cum am arătat mai sus – nici nu se va pune în aplicare. Și mai departe: „Împlinirea dorințelor și alor nevoilor noastre încă tot pânsează [aștepta] în mult mai frumoasele și mai comodele Curți de sus decât ar voi să vie în bieteile noastre bordeie”.

Iraclie Porumbescu îl încredința pe G. Barițiu că nu mai era nimic de așteptat de la „înaltele Curți”, cu alte cuvinte de la conducerea de la Viena și nici de la autoritățile locale în aplicarea prevederilor din *Constituție pentru Împărăția Austriei* și *Constituție provincială pentru Ducatul Bucovinei*”.

Bucovenienii avură totuși un câștig prin Revoluția de la 1848 privind revendicările lor provinciale și naționale. Se înființa la Liceul german din Cernăuți o Catedră de limba și literatura română. Nu era suficientă într-o provincie românească în care limba oficială era cea germană și privilegiate poloneza și ruteana. Aron Pumnul înțelese misiunea sa și nu se mărgini la orele de curs, ci își desfășură activitatea și dincolo de ele.

Iraclie Porumbescu este unul din[tre] cei mai apropiați colaboratori ai lui Aron Pumnul și cel dintâi dintre bucovenieni care apreciază, cum se cuvenea, orizontul său științific și dăruirea de sine în cultivarea limbii române. Prezent la

⁴⁰ „Gazeta Transilvaniei”, [XIII], nr. 9, 3 februarie 1850, p. 35–36; nr. 10, 6 februarie 1850, p. 39–40.

lecția de deschidere a lui Aron Pumnul din 25 februarie 1849 și la tot ce urmă, mărturiile lui Iraclie Porumbescu sunt cele mai importante pentru acest moment din viața culturală a Bucovinei.

Iraclie Porumbescu se situează sub raport politic pe o poziție în concordanță cu cea a lui G. Barițiu, deși între ei se înălțau Carpații. Dacă G. Barițiu apăra drepturile românilor din Transilvania în confruntarea cu aristocrația maghiară și săsească, Iraclie Porumbescu își ridică glasul în Bucovina împotriva celor atotputernici din provincia românească [aflată] sub stăpânirea austriacă, care combăteau, nu o dată și cu aroganța de stăpâni, existența românilor ca individualitate națională. „România este patria noastră, noi suntem români – declara Iraclie Porumbescu –, limba noastră este limba română, românește dar vrem nu numai să vorbim, ci și să scriem!”⁴¹.

Iraclie Porumbescu propune, în finalul corespondenței sale, să se treacă la abandonarea alfabetului chirilic și la scrierea „cu litere romane”.

G. Barițiu împărtășește propunerea lui Iraclie Porumbescu și răspunde în nota sa la această corespondență: „Prea bucuroși, numai să avem tipografia corespunzătoare acestui scop. Red.”

Iraclie Porumbescu făcea o declarație revendicativă privind apartenența Bucovinei la România, la aproape un secol de la anexarea ei la Imperiul Habsburgic. O asemenea declarație publică nu se mai făcuse în presa din imperiu și se vor vedea, cum arătăm mai departe, urmările.

G. Barițiu trece, după editorialul *Stricăciunea românilor transilvăneni în morți și averi (1848–1849)* și alte câteva editoriale, în care se ocupă de administrația imperială în Transilvania și după corespondența lui Iraclie Porumbescu privind situația din Bucovina, la expunerea poziției sale în aplicarea prevederilor din *Constituție pentru Împărăția Austriei*, din 4 martie 1849, ca răspuns la acuzațiile aristocrației maghiare și săsești, potrivit cărora, apărând țăraniii împroprietăriți prin revoluție se făcea vinovat de „cutezări comuniste”.

Publică în „Gazeta Transilvaniei” editorialul *Proprietatea. Comunismul*, în 9 februarie 1850, sub semnătură: B[arițiu], cum nu se proceda pentru editoriale⁴². Mai este de observat că G. Barițiu vine cu editorialul său, nu întâmplător, în continuarea corespondenței lui Iraclie Porumbescu în ziarul brașovean.

G. Barițiu deschide editorialul cu prezentarea activității sale la „Gazeta Transilvaniei” în 1845–1846, când cere românilor din provincia sa „iubirea de proprietate”, fiindcă fără ea „nimeni nu poate fi liber, nu are patrie, nu înseamnă nimic, ci e pururi servul și sclavul altuia”. [Este] avertizat de Curtea din Viena că prin asemenea articole „iobagii (sclavii, robii, clăcașii) ușor vor prinde gust ca să se facă și ei proprietari”. Avertizările superiorilor din imperiu le depune *ad acta*. Adică în arhivă. „Dumnezeu și natura nu voiește – își argumentează G. Barițiu

⁴¹ *Ibidem*, nr. 10, 6 februarie 1850, p. 40. Sublinierile în text.

⁴² *Ibidem*,

orientarea sa politică – ca să fie numai unii, puțini, proprietari și încolo mai toată patria să constee din proletari”.

Situația se schimbă prin Revoluția din 1848–1849. „Poporul – adică românii, în demersul lui G. Barițiu –, odinioară rob și tirănit, a ajuns proprietar pe moșioara ce o lucra mai înainte, cu crunta sudoare a feței, fără a se folosi de ea”. Curtea din Viena consideră că lucrurile nu se vor opri aici și pune în seama celor ajunși proprietari prin revoluție că puteau transforma în realitate „năluciri comuniste”.

G. Barițiu îi numește pe cei care îl acuzau de „fantoma comunismului” în termeni de-o severitate rar întâlnită în scrisul său, între care cel mai blând este ignoranța în legătură cu comunismul. Întreprinde o prezentare a concepției și practicilor comuniste cu privire la proprietatea scoasă de sub autoritatea latifundiarilor, importantă – dacă nu cea mai importantă – în presa românească, îndată după Revoluția din 1848–1849⁴³. Trimite la învățătura din *Biblie*, unde se condamnă tirania, hoția, înșelăciunea. Invocă lupta românilor [ca] să iasă din „sclavia egiptenilor”. Altfel spus, românii duceau lupta [ca] să iasă din sclavia latifundiarilor maghiari, patronată de Curtea din Viena.

G. Barițiu încheia editorialul său cu un program pentru lupta din viitor, dar și cu un avertisment: „*Proprietate și știință*, iar, de nu, vor veni alții și vor ocupa proprietățile și se vor folosi de știință spre stricăciunea și pierderea noastră. Cine are urechi de auzit și ochi de văzut, să auză și să vadă”⁴⁴.

Curtea din Viena avea urechi să audă și ochi să vadă din editorialele și articolele lui G. Barițiu și din corespondența lui Iraclie Porumbescu, precum și din măsurile luate de Ludwig baron de Wohlgemuth, guvernatorul civil și militar, în aplicarea prevederilor din *Constituție pentru Împărăția Austriei*, din 4 martie 1849. Îl cheamă pe Ludwig baron de Wohlgemuth la Curtea imperială, să dea socoteală pentru acuzațiile care i se aduceau, de „wallachischer Tribun”. [Acesta] încetează din viață, poate nu întâmplător, în drum spre Viena. G. Barițiu este suspendat de la conducerea „Gazetei Transilvaniei” și [a] „Foi pentru minte, inimă și literatură” și abia apucă să mai scoată ultimul număr din „Gazeta Transilvaniei”, în 13 februarie 1850, în care se găsește, pe ultima pagină, *Publicațiune*, comunicatul lui Ludwig baron de Wohlgemuth, datat „Sibiu, în 10 ianuarie 1850”, în care anunța, încrezător în măsurile sale, că robota era ștersă și foștii iobagi recunoscuți proprietari pe moșiile pe care se aflau⁴⁵.

„Bucovina” rămânea, după suspendarea apariției „Gazetei Transilvaniei” și „Foi pentru minte, inimă și literatură”, singura publicație românească din Imperiul Habsburgic să ducă lupta pentru aplicarea prevederilor din *Constituție pentru Împărăția Austriei* din 4 martie 1849.

⁴³ Problemele puse în discuție de G. Barițiu în 1850 le întâlnim, surprinzător, un secol mai târziu, în campania pentru colectivizarea agriculturii.

⁴⁴ „Gazeta Transilvaniei”, [XIII], nr. 11, 9 februarie 1850, p. 42.

⁴⁵ *Ibidem*.

Alexandru Hurmuzachi, redactor responsabil și Iraclie Porumbescu, secretar de redacție, hotărâsc să confere „Bucovinei” alt statut decât cel de publicație provincială. Înlocuiesc spațiul din prima pagină destinat editorialelor, cu informații în scurte relatări, organizate pe țări: Moldova, Valahia, Transilvania, Viena pentru Austria, Cernăuți, pentru Bucovina. Ne întâlnim mai des cu asemenea relatări sub titlul *Moldova*. Se arată că Imperiul Otoman își retrage armat[ele] din Moldova și Muntenia și în locul lor vin cele țariste, de ocupație. Consulul rus din Iași este alarmat de asemenea informații cu privire la situația din Moldova, mai ales că în legătură cu armata de ocupație se folosea și un limbaj colorat. Consulul rus din Iași formulează acuzații împotriva „Bucovinei”, pe care le trimite la Viena. Curierii alergau de la Iași la Petersburg și de la Petersburg la Viena „cu acuzați asupra foșoarei provinciale în care zic că ar fi mirosit comunism, socialism, iacobinism, radicalism, pandacism, demagogism, democratism”⁴⁶.

Alexandru Hurmuzachi lasă pregătirea „Bucovinei” pentru tipar în seama lui Iraclie Porumbescu și întreprinde demersuri pentru înființarea unei tipografii românești, spre a ieși din dependența celei oficiale a lui Eckhardt, singura la acea dată în Bucovina. Se adresează, în ianuarie 1850, Guberniului din Galiția, întrucât prevederile referitoare la independența Bucovinei, înscrise în *Constituție pentru Împărăția Austriei și Constituția provincială a Ducatului Bucovinei*, nu se pun în aplicare. Guberniul Galiției cere avizul Primăriei din Cernăuți, care răspunde că Alexandru Hurmuzachi posedă „calități personale foarte bune”, manifesta sentimente loiale față de stăpânire și, chiar dacă nu era tipograf, oferea „garanție suficientă ca tipografia să funcționeze”⁴⁷. Guberniul din Galiția aprobă adresa în urma avizului Primăriei din Cernăuți cu condiția ca Alexandru Hurmuzachi să angajeze un conducător de atelier expert, întrucât nu era tipograf. Johann Eckhardt, văzându-se amenințat în interesele sale materiale, se adresă autorităților în drept [ca] să anuleze aprobarea dată de Alexandru Hurmuzachi, pe motiv că nu era tipograf, neglijent în serviciu și că „Bucovina” fuse avertizată în repetate rânduri pentru orientarea sa politică⁴⁸.

Alexandru Hurmuzachi avea un nou adversar, alături de autoritățile austriece, într-o confruntare de durată al cărei sfârșit era previzibil.

Iraclie Porumbescu, lăsat singur să se ocupe de scoaterea ziarului „Bucovina” în acest moment de cumpănă pentru apariția sa, apelează la Aron Pumnul să pregătească, împreună cu relatări din alte publicații, spațiul destinat editorialelor și să susțină, tot împreună, și partea literară. Aveau îndatorirea să facă din publicația provincială una de interes general, privind viața culturală românească.

⁴⁶ Teodor Balan, *op. cit.*, p. 43.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 35–36.

⁴⁸ *Ibidem*,

Publică la acest început de an editorial studiul fundamental al lui Aron Pumnul, cu titlul *Neatârnarea limbii românești cu dezvoltarea sa și cu modul de a o scrie*, care apare în 23 de numere ale ziarului cernăuțean⁴⁹.

Studiul, cum apare în „Bucovina” și cum se tipărește în volum⁵⁰, are la bază două lucrări, una cu titlul de mai sus, al cărei original nu-l cunoaștem, și a doua, *Convorbire între un tată și între fiul lui*, pregătită, inițial, pentru „Calendarul Bucovinei pentru anul 1850”, însă lucrarea a rămas „neamănată” [netipărită] în acel „Calendariu...” și Aron Pumnul o reproduce într-o broșură, tot în 1850⁵¹. După textul *Convorbire între un tată și între fiul lui* se află, în final, un schimb de scrisori între persoane imaginare și reproducerea în paralel, cu litere chirilice și latine a poeziei lui Iraclie Porumbescu, *Aratrul [Plugul] la Anul Nou* și o altă poezie a lui Iraclie Porumbescu, *Bucea și litera*, cu litere latine.

Aron Pumnul integrează această lucrare în studiul *Neatârnarea limbii românești în dezvoltarea sa și în modul de a o scrie*, al cărei text original nu-l cunoaștem, cum am arătat mai sus, și realizează prezentarea din ziarul cernăuțean. Nu este locul să urmărim metoda de lucru a lui Aron Pumnul. Vom remarca, totuși, că integrarea din *Convorbire între un tată și între fiul lui* în studiul, al cărui text și manuscris nu-l cunoaștem, începe cu numărul 10 din „Bucovina”, în care Aron Pumnul aduce din finalul *Convorbirii...* poezia lui Iraclie Porumbescu *Bucea și litera*.

Studiul lui Aron Pumnul, cum apare în ziarul „Bucovina” și cum se tipărește și în volum, cu titlul: *Neatârnarea limbii românești cu dezvoltarea sa și cu modul de a o scrie*, cuprinde patru părți: expunerea generală cu titlul de mai sus pentru întreaga lucrare, două părți: I) *Îndreptariul cel mai nalt în vorbirea, scrierea și formarea limbii românești*; II) *Literele corespunzătoare firei limbii românești și modul de a scrie cu ele*, cu două subcapitole: a) *Scriința dreaptă (ortografia)*; b) *Leginția dreaptă (cetirea – ortoepia)*, și o încheiere: *Neaternarea limbei romanesci en desvoltarea sa si en modul de a o scrie. (Închinată junimei romane). Encynatiunea [Închinăciunea]*.

Studiul este închinat „junimei române”.

⁴⁹ „Bucovina”, III, nr. 6, 6/13 februarie 1850, p. 27–29; nr. 7, 14/16 februarie 1850, p. 32–33; nr. 9, 11/23 februarie 1850, p. 42–43; nr. 10, 15/27 februarie 1850, p. 46–47; nr. 14, 1/13 martie 1850, p. 61–62; nr. 15, 4/16 martie 1850, p. 65–66; nr. 17, 11/23 martie 1850, p. 73–74; nr. 18, 15/27 martie 1850, p. 77–79; nr. 19, 18/30 martie 1850, p. 81–84; nr. 21, 28 martie/1 aprilie 1850, p. 89–91; nr. 22, 29 martie/10 aprilie 1850, p. 94–96; nr. 23, 11/23 aprilie 1850, p. 97–100. Fără text german.

⁵⁰ Ion G. Sbiera, *Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui, dimpreună cu documintele relative la înființarea Catedrei de limba și literatura românească la gimnaziul superior din Cernăuți precum și scrierile lui mărunte și fragmentare*, Cernăuți, Editura Societății – Tipografia Archiepiscopală, 1889, p. 192–233. Text cu latine.

⁵¹ [Aron Pumnul], *Convorbire între un tată și între fiul lui asupra limbii și literelor românești* (Această convorbire este tipărită ca adaos la „Calendarul Bucovinei” pentru anul 1850; însă din întâmplare întârziindu-se, au rămas neaninată aceluiași), Cernăuți, Tipografia lui Johann Eckhardt și Fiu[!], 1850. Fără

Se deschide cu definirea națiunii: „Națiunea e cuprinsul unui popor de același sânge, care vorbește ace[eași limbă și are aceleași datine”. „Poporul este trupul națiunii, iar limba, sufletul ei”. „Precum trupul fără suflet e mort, așa e moartă și națiunea fără limbă”.

După definirea națiunii urmează elogiul Revoluției din 1848, care trezește toate popoarele „din adâncă amorțire” și strigă: „Dreptate! Naționalitate!” Popoarele și-au afirmat existența în această luptă prin limbă, „cum au propășit germanii, francezii și englezii!”, care își dispută întâietatea „în cultură și în științe”. Cuceririle Revoluției din 1848 sunt legiferate în *Constituție pentru Împărăția Austriei*, din 4 martie 1849, în care se recunoaște ca normă de conduită: „egala îndreptățire a tuturor naționalităților”.

Poporul român este prezentat în cadrul mișcării generale europene din Revoluția din 1848 și a trecut și el în adversitățile istoriei prin limba sa.

Mai departe, începând cu integrarea în textul cu titlul general, al cărui manuscris nu-l cunoaștem, cum am arătat, a poeziei lui Iraclie Porumbescu, *Buceha și litera*, se prezintă sistemul filologic a lui Aron Pumnul. Specialiștii iau ca text de bază [pe] cel tipărit de I. G. Sbiera în ediția scrierilor lui Aron Pumnul și nu merg mai departe, să se ocupe și de geneza sa. Acesta este motivul pentru care am insistat și asupra acestui aspect.

Aron Pumnul încheie studiul său cu o chemare, *Juni români!*: „*luați de pe ea [de pe limba română] cătușile de buchii chirilice și o îmbrăcați în veșminte (litere) proprii romane, măsurate pe corpul ei, ca așa să se poată înfățișa în veșmânt de nuntă la mărețul ospăț al științelor și al civilizațiunei*”⁵².

Iraclie Porumbescu se dovede a fi bine orientat când îl îndeamnă pe Aron Pumnul să prezinte într-o sinteză sistemul său filologic și să-l facă cunoscut prin ziarul „Bucovina”. Comentariile nu întârziară să vină. La o lună după terminarea publicării studiului în „Bucovina”, ziarul cernăuțean veni cu *Observațiuni. La articolul «Neatârnamea limbii românești...»*, în două numere, date: „Biharia, 8 mai 1850” și semnate „Sandu R...n”⁵³, prezentare înțelegătoare a demersului lui Aron Pumnul pentru preocuparea de a elabora un sistem filologic personal, însă cu constatarea că „modul după care trebuie să scriem ni-l arată limba însăși”⁵⁴. Studiul arată, foarte documentat, cum Aron Pumnul se abate de la acest principiu. Sistemul filologic al lui Aron Pumnul nu s-a putut impune, cum arată toți comentatorii săi.

Se pierde însă din vedere că Aron Pumnul intră în conflict cu biserica prin demersul său pentru înlocuirea alfabetului chirilic, folosit în cărțile de cult și considerat sfânt. Eugenie Hacman, episcopul Bucovinei, va sancționa drastic

⁵² „Bucovina”, anul III, nr. 23, 11/23 aprilie 1850, p. 99. Sublinierile în text.

⁵³ *Ibidem*, nr. 37, 38, 24 mai/5 iunie 1850, p. 141–143; nr. 39, 40, 31 mai/12 iunie 1850, p. 145–148. Text român. fără text german.

⁵⁴ *Ibidem*,

această orientare: „Până acum încă nici un circulariu nu s-au slobozit pentru schimbarea literelor și samavolnicie este care o oprim”⁵⁵.

Correspondentul ziarului „Bucovina” era încredințat că Aron Pumnul va ieși biruitor în demersul său pentru înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin. Se aștepta ca și ziarul „Bucovina” să abandoneze tipărirea cu chirilice și să treacă la cea cu litere latine. Nu apucă să pună în aplicare această propunere, fiind suspendat fără niciun aviz.

Ar fi de cercetat de nu cumva, în suspendarea „Bucovinei”, are amestec, alături de ostilitățile stăpânirii austriece, și biserica, prin autoritatea episcopului Eugenie Hacman, cu trecere la Curtea din Viena.

Iraclie Porumbescu se alătură lui Aron Pumnul cu lucrări personale, cum nu făcuse în anii precedenți. Continuă să trăiască în spiritul Revoluției din 1848–1849 și închină un elogiu *Lui Iancu*, pe care îl publică în „Bucovina”, fără semnătură, cu indicația „(Din Bucovina)”⁵⁶: „Auziți acolo, un bucium răsună/Sboară, trece codrii, dealuri și câmpii;/Vezi colo pe Murăș un voinic adună/Cete de voinici, ai Transilvaniei fii;/Cetele-s românii ce-nviază azi,/Iar voinicu-Iancu, Iancu cel viteaz”.

Iraclie Porumbescu însoțește acest îndemn la luptă și cu o melodie, compusă de el. Poezia cunoaște mare răspândire în Bucovina și în Transilvania.

După evocarea Revoluției din 1848–1849 în Transilvania, sub conducerea lui Avram Iancu, Iraclie Porumbescu vine cu o baladă din istoria Moldovei, *Ieremia Movilă și Sahastrul sau Altarul manastirii Sucevița*, căreia îi face loc la pagina literară din „Bucovina” în 22 aprilie/4 mai 1850⁵⁷. Întâmplările evocate de Iraclie Porumbescu se întâlnesc și în cronica lui Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei* și au stat și în atenția lui D. Bolintineanu, în *Legendele istorice: Mama lui Ștefan cel Mare și Daniil Sahastru*. Ieremia Movilă este în rolul lui Ștefan cel Mare, învins în luptă, care are o convorbire cu călugărul înțelept, asemenea lui Ștefan cel Mare la întâlnirea cu mama sa și cu Daniil Sahastrul. Iraclie Porumbescu nu merge mai departe și se oprește în evocarea sa la alegerea locului pentru viitoarea ctitorie voievodală.

Balada este datată „Sucevița. 1848” și semnată „I. P.”

Tot în primăvara anului 1848, în plină revoluție, Iraclie Porumbescu publică pe o foaie volantă: *Cătră Zimbrul Moldovei*, cu specificarea: „în primăvara anului 1848”⁵⁸. Poezia este o odă închinată evenimentelor din 1848 din Moldova, cu un mesaj pentru unirea tuturor românilor: „Ach, atunce-n sfânt-unire!/Toți românii la un loc!!!/Vecinic Zimbru-n strălucire/Ai vedea al lor noroc”.

⁵⁵ *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, p. 10.

⁵⁶ „Bucovina”, anul III, nr. 13, 25 februarie/9 martie 1850, p. 57.

⁵⁷ *Ibidem*, nr. 29, 22 aprilie /4 mai 1850, p. 121–125. Se reproduce în „Zimbrul”, nr. 23, 18 septembrie 1850, p. 90–92.

⁵⁸ Leca Morariu, „Zimbrul Moldovei” în variantă. *Din versificațiile lui Iraclie Porumbescu*, în „Făt-Frumos”, ar

Iraclie Porumbescu era participant la evenimentele din 1848 și prin starea afectivă, de vreme ce pregătește balada cu Ieremia Movilă și invocarea către Zimbrul Moldovei în Sucevița, localitatea sa natală.

Balada *Ieremia Movilă și Sahastrul* sau *Altarul manastirii Sucevița* a trecut și prin mâinile lui V. Alecsandri în refugiul său de la Cernăuți, din 1848, și Iraclie Porumbescu s-a bucurat de îndrumările sale în arta literară⁵⁹. Tot V. Alecsandri îi propune să se orienteze spre creația populară. Se păstrează în manuscrisele lui Iraclie Porumbescu *Culegere de proverbe și zicători*, pe care i-o trimite lui V. Alecsandri integral – sau parțial – la Paris⁶⁰.

Iraclie Porumbescu reproduce în ziarul „Bucovina” din poeziile lui Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, V. Cârlova. Se bucura de-o atenție deosebită V. Alecsandri și ne întâlnim cu poeziile sale în multe numere din ziarul cernăuțean. Acum, în 1850, după ce Iraclie Porumbescu se arătase generos cu reproduceri din poezia sa în ziarul „Bucovina”, Vasile Alecsandri se hotărăște să fie colaborator cu poezii din culegerea din creația populară, marcând cea mai importantă afirmare a ei în presă, din spațiul culturii române.

Vasile Alecsandri trimite studiul *Poezia populară a românilor*, în trei părți, semnat „A xxx”, pe care Iraclie Porumbescu îl publică în „Bucovina”, în 30 septembrie/12 octombrie 1850, cu o notă semnată: „Redacțiunea”⁶¹. Mulțumește lui Vasile Alecsandri, „unul din cei mai geniali poeți ai poporului român”, pentru trimiterea unui asemenea „tezaur de poezii cu totul excepțională”. V. Alecsandri face în studiul său și o mărturisire cu privire la atașamentul său față de poporul român și înzestrarea sa creatoare. „Mie mi-e drag românul – declară V. Alecsandri – și știu a prețui bunătățile cu care l-au dăruit natura. Mi-e drag să-l privesc și să-l ascult, căci e simplu și frumos în înfățișarea lui, căci e curat, înțelept, vesel și poetic în geniul său”⁶². Mai este de observat că studiul de față, ca și cele următoare, sunt întocmite sub formă de scrisori, cu destinația: „Iubite A....”

Poezia populară a românilor, studiul lui V. Alecsandri, este o prezentare a colecției sale din creația populară. Din această colecție trimite, numerotate, o suită de poezii care se publică și în „Bucovina”: I. *Codreanul*; II. *Păunașul codrilor*; III. *Toma a lui Moșiu*; IV. *Blestemul*; V. *Serb-Sarac*; VI. *Mioara*; VII. *Mihu Copilul*;

⁵⁹ „Românul”, anul XXXV, nr. 20, 21 noiembrie (8, 9 noiembrie v.) 1890, p. 1198–1199; 22 noiembrie (10 noiembrie v.) 1890, p. 1202–1203; 23 noiembrie (11 noiembrie v.) 1890, p. 1206–1207; 25 noiembrie (13 noiembrie v.) 1890, p. 1 214. Dataată: „Frătăuți în Bucovina, octombrie 1890”. Semnată: „Iraclie Porumbescu”; *Scrierile lui Iraclie Porumbescu...*, p. 119–129.

⁶⁰ Mihai Cărașu și Ioan Zugrav, *Colecțiunea de proverbe și zicători a lui Iraclie Porumbescu*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, anul XLIX, nr. 7–8, iulie – august 1973, p. 503–512; Nicolae Cărlan, Eugen Dimitriu, *Colecția de proverbe și zicători a lui Iraclie Porumbescu*, în „Suceava”. Anuarul Muzeului Județean”, anul X, 1983, p. 179–185. Manuscrisul se păstrează la biblioteca [Casei memoriale] S. Fl. Marian din Suceava, cota: 134; Leca Morariu, *Vasile Alecsandri către Iraclie Porumbescu*, în „Făt-Frumos”, anul III, nr. 5, septembrie – octombrie 1928, p. 134–135.

⁶¹ „Bucovina”, [III], nr. 32, 30 septembrie/12 octombrie 1850, p. 175–180.

⁶² *Ibidem*,

VIII. *Balaurul*; X. *Turturica și cucul*; XI. *Sialga*; XII. *Inelul și năframa*; XIII. *Bujor*⁶³. Lipsește IX. Se continuă cu *Hore*, I–XI⁶⁴.

Trimițând ziarului „Bucovina” balada *Păunașul codrilor*, Vasile Alecsandri o însoțește de o prezentare, foarte interesantă, de încadrare a poeziei noastre populare în literatura universală. Subiectul și modul de tratare te face a gândi, arată V. Alecsandri, „la unele scene din poezia lui Tasso”, acest „geniu nemuritor al Italiei”⁶⁵.

Balada *Miorița* este precedată de o scrisoare datată: „Iași, 1 februarie 1850” și semnată „V. Alecsandri”⁶⁶. Se marchează momentele principale în desfășurarea acțiunii, ilustrate și cu versurile respective din text. Scoate încheierea: „Iată toată balada *Mioriței* pre cât am putut-o descoperi. Eu nu cred să fie întreagă, dar cât este măcar, ea plătește în ochii mei un poem neprețuit și de care noi, românii, ne putem fâli cu toată dreptatea”⁶⁷.

Horele românești, arată V. Alecsandri în prezentarea cu care însoțește textele din culegerea sa⁶⁸, sunt mărturii pentru „originea romană a poporului ce locuiește pământul vechiei Dacie”. Două, „*Jocul călușarilor* și *Hora*, păstrează până astăzi un caracter antic care răstoarnă toate secile pretenții ale aceloră ce se cearcă a întuneca naționalitatea românilor”.

Scrisoarea lui V. Alecsandri este însoțită și de o notă semnată: „(a)”, pe care o reproducem: „Noi pomenim aici numai de Moldova, de Transilvania și de Bucovina, fiindcă până acum nu am avut prilej a studia decât poeziile populare a[le] acestor trei provincii. Suntem însă încredințați că geniul poetic al românilor din Valahia, din Banat și din Basarabia nu este mai puțin puternic și producător”.

⁶³ „Bucovina”, [II], nr. 33, 7/19 octombrie 1849, p. 181–182 (I *Codreanu*), nr. 36, 28 octombrie/9 noiembrie 1849, p. 205–209 (II. *Păunașul Codrilor*; III, nr. 2, 13/25 ianuarie 1850, p. 7–8 (III. *Toma a lui Mosiu*); nr. 4, 25 ianuarie/6 februarie 1850, p. 19 (IV. *Blestemul*); nr. 8, 8/24 februarie 1850, p. 35–37 (V. *Serb Sarac*); nr. 11, 18 februarie/2 martie 1850, p. 51–52 (VI. *Mioara*), nr. 20, 22 martie/ 3 aprilie 1850, p. 85–86 (VII. *Mihu Copilul*); nr. 33–34, 10/22 mai 1850, p. 133 (VIII. *Mihu Copilul*), nr. 33–34, 10/22 mai 1850, p. 133 (VIII. *Balaurul*), nr. 45–46, 21 iunie/3 iulie 1850, p. 157 (X. *Turturica și cucul*), nr. 47–48, 28 iunie/10 iulie 1850, p. 161 (XI. *Sialga*), nr. 51–52, 12/24 iulie 1850, p. 169 (XII. *Inelul și năframa*), nr. 53–54, 16/31 iulie 1850, p. 173 (XIII. *Bujor*). Lipsește în numerotare IX.

⁶⁴ „Bucovina”, anul III, nr. 57, 6/18 august 1850, p. 181–182 (I–II. *Hore*), nr. 58, 9/21 septembrie 1850, p. 185 (III. *Hore*), nr. 59, 13/25 septembrie 1850, p. 189 (IV–VII. *Hore*), nr. 60, 29 septembrie/20 octombrie 1850, p. 193 (VIII–XI. *Hore*). Ovidiu Birlea, *Istoria folclorică românești*, București, Editura Enciclopedică Română, 1974, p. 70. Colaborarea lui V. Alecsandri la „Bucovina”, cu precizarea că publică aici 19 poezii, din care 12 balade.

⁶⁵ „Bucovina”, [II], nr. 36, 28 octombrie/9 noiembrie 1849, p. 205–209. *Poezia Păunașul codrilor* se publică mai întâi în „Almanach de învățătură și petecere”, Iași, Tipografia Institutului Albina, 1848, p. 93–94. Este însoțită de o notă: „Această baladă populară face parte din colecția *Cântecelor poporului român* adunate în Moldova, îndreptate și puse de curând sub tipar de d. V. Alecsandri”.

⁶⁶ „Bucovina”, anul III, nr. 11, 18 februarie/2 martie 1850, p. 49–51.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 51.

⁶⁸ *Ibidem*.

„Bucovina” încheie anul editorial 1849 cu o informare, *Cu 1^{iu} ianuarie (c. v.) 1850*, fără semnătură, publicată în 16/28 decembrie 1849, pe care o reproduce tot ca informare și tot fără semnătură, încă în două numere⁶⁹.

Era un apel stăruitor pentru abonamente, cu indicarea unde să se trimită sumele respective. Se desprinde de aici că „Bucovina” avea o situație economică destul de grea. Promitea, în final, să fie în continuare „un organ al intereselor națiunii române” și [că] „va păstra neatârnatul său caracter”.

„Bucovina” publică în acest ultim număr din 1849 și o dare de seamă, datată: „Cernăuți, 16 decembrie”, despre situația din Bucovina prin neaplicarea prevederilor din *Constituție pentru Împărăția Austriei* din 4 martie 1849 și *Constituția provincială pentru Ducatul Bucovinei*⁷⁰. Școlile țineau tot de Consistoriul catolic din Lemberg și erau „cele mai lenevite (înapoiate) din toată Împărăția Austriei”, țărani nu erau încă dezrobiți și depindeau de proprietari, fiind tot iobagi, cămătăria juca o „blestemată rolă fără pedeapsă”. „Bucovina” constata că „se împliniseră doi ani de când trebuia să se afle în secolul cel nou”. Încheia cu întrebarea: „*Când i se va învoi și ei, ca celorlalte țări constituționale mai favorite, ca să intre în fapta folosință a binecuvântărilor Constituțiunii?*”⁷¹

Alexandru Hurmuzachi, redactorul responsabil și Iraclie Porumbescu, secretar de redacție, vesteau vremuri grele nu numai pentru Bucovina, ci și pentru ziarul pe care îl scoteau.

Johann Eckhardt, proprietarul singurei tipografii din Bucovina, unde apărea și „Bucovina”, se plânge în reclamațiile sale împotriva lui Alexandru Hurmuzachi că pleca des în Moldova și întâmpina, în absența sa, dificultăți în apariția ziarului.

Alexandru Hurmuzachi pleca în Moldova nu fără motiv. Se stabilesc în Moldova Constantin Hurmuzachi (1812–1874), fratele său mai mare, care va ocupa demnități importante și Eliza (1821–1885), sora sa, căsătorită cu logofătul Gheorghe Sturdza, în Dulcești (județul Roman), devenit centrul Hurmuzăcheștilor în Moldova. Se explică faptul că „Bucovina” avea cei mai mulți „prenumeranți” (abonați) în Moldova, fiind și principalii susținători ai ziarului cernăuțean⁷².

Autoritățile rusești de ocupație interzic intrarea ziarului „Bucovina” în Moldova, măsură cu urmări din cele mai rele, întrucât pierdea principalul sprijin material. Redacția suspendă *Suplimentul*, cu nr. 4, din 25 ianuarie/6 februarie 1850.

Alexandru Hurmuzachi și Iraclie Porumbescu nu mai pot scoate ziarul miercuri și sâmbăta și trec, în 3/15 mai 1850, la numere duble: 31–32. Dintr-o

⁶⁹ *Ibidem*, nr. 43, 16/28 decembrie 1849, p. 271; nr. 44, 23 decembrie 1849/6 ianuarie 1850, p. 279; nr. 45, 30 decembrie 1849/11 ianuarie 1850, p. 287. Text român cu chirilice, text german cu latine.

⁷⁰ *Ibidem*, nr. 43, 16/28 decembrie 1849, p. 271–274. Text român cu chirilice, text german cu latine. Nu se reproduce și în numerele următoare.

⁷¹ *Ibidem*, p. 274. Sublinierea noastră.

⁷² Constantin Loghin, *Anul 1848 în cultura și literatura Bucovinei*, Cernăuți, Tipografia Mitropolitului Silvestru, 1926, p. 9–21. Și Ion Nistor, *Un capitol din viața culturală a românilor din Bucovina 1774–1*

notă din prima pagină la acest număr, semnată: „Redacțiunea”, aflăm că se procedă „a contrade” unele numere prin „unele piedici”. Se asigurau abonații că se vor căuta mijloace să nu rămână „cu daună” (pagubă)⁷³. Aceasta nu se va întâmpla.

„Bucovina” vine în nr. 49–50, din 5/17 iulie 1850, cu un editorial informativ, semnat „Redacțiunea”, pe care îl dă, tot ca editorial informativ în numărul 51–52 din 12/24 iulie 1850 și nr. 53–54 din 19/31 iulie 1850⁷⁴. Alexandru Hurmuzachi și Iraclie Porumbescu iau atitudine împotriva modului cum era tratată Bucovina, deși (avea un) loc important în Imperiul Habsburgic prin poziția geografică și numărul populației. Nu se bucura, totuși, de prevederile înscrise în *Constituție pentru Împărăția Austriei* din 4 martie 1849. Avertizau că stările de lucruri dinainte de revoluție nu se vor mai întoarce. „Spre batjocura *Constituțiunii* – arată ei –, și a eternei dreptăți să domnească peste noi, pe nedrept, ca mai înainte, ce însă nu va mai fi”.

„Bucovina” mai continuă cu numerele duble 55–56, din 26 iulie/7 august 1850⁷⁵. Este primul și ultimul număr pe august 1850. Este consacrat în întregime – cu excepția *Cronicii* din ultima pagină, cu scurte informații: *Turcia, America, Rusia* –, prezentării studiului *Adaos la memoriul despre dreptul istoric al neatârării bisericii naționale a românilor de religione răsăriteană în c. r. provincie a Imperiului Austriac*, început în nr. 51–52, continuat în nr. 53–54 și terminat în nr. 55–56⁷⁶. Se prezintă activitatea mitropoliților români, începând cu anul 1479 și până în 1698, și a episcopilor, cu începere din 1783, Gedeon Nichitici, Gherasim Adamovici, 1791, Vasiliu Moga, 1810, și Andrei Șaguna, 1848.

Studiul foarte documentat privind drepturile românilor supără stăpânirea imperială și aceasta suspendă apariția ziarului, care nu apucă să dea explicații asupra acestei măsuri.

Alexandru Hurmuzachi și Iraclie Porumbescu deschid nr. 57, care poartă pe frontispiciu data 6/18 august 1850, cu un editorial *Către domnii prenumerați*, datat „Cernăuți, 6 septembrie c. v.”, semnat „Redacțiunea Bucovinei”, editorial explicativ pentru încetarea apariției ziarului între august – septembrie 1850⁷⁷. Dușmanii românilor se bucurau – se arată în acest editorial – „de a vedea căderea și celui de pe urmă organ, care mai cuteza a-și ridica glasul spre apărarea drepturilor și expunerea durerilor națiunii române, precum și spre înfruntarea neadormiților ei calumniatori”. Redacția înșiră datele la care ar fi trebuit să apară numerele

⁷³ „Bucovina”, anul III, nr. 31–32, 3/15 mai 1850, p. 129. Text român cu chirilice, text german cu latine.

⁷⁴ *Ibidem*, nr. 49–50, 5/17 iulie 1850, p. 165; nr. 51–52, 12/24 iulie 1850, p. 169; nr. 53–54, 19/31 iulie 1850, p. 173. Text român cu chirilice, text german cu latine.

⁷⁵ *Ibidem*, nr. 55–56, 26 iulie/7 august 1850, p. 177–180. Text român cu chirilice, text german cu latine.

⁷⁶ *Ibidem*, nr. 51–52, 12/24 iulie 1850, p. 161–162; nr. 53–54, 19/31 iulie 1850, p. 174–175. Text român cu chirilice, text german cu latine.

⁷⁷ *Ibidem*,

respective: 10, 14, 17, 21, 24, 28, 31 august și 4, 7, 11 și 14 septembrie 1850. Promit să găsească mijloacele ca abonații să nu aibă „nicio daună”.

Promisiunea, din nou, nu va fi onorată.

Adalbert von Henniger, guvernatorul civil al Ducatului Bucovinei, știe ce spune când arată în raportul către Alexandru Bach, ministrul de Interne al Imperiului Habsburgic, din 1 septembrie 1850, că ziarul „Bucovina” „de la un timp încoace nici nu mai apare” („einer Zeit garnicht mehr redigiert wird”)⁷⁸.

Alexandru Hurmuzachi și Iraclie Porumbescu scot „Bucovina” după una din cele mai lungi perioade a sistării apariției din existența sa, când nimeni nu se aștepta. Tipăresc succesiv trei numere: 58, 8/24 septembrie 1850, 59, 13/25 septembrie 1850 și 60, 20 septembrie/2 octombrie⁷⁹. Scot ziarul tot ca o publicație bilingvă româno-germană. Aceste trei numere sunt pregătite pentru tipar de Iraclie Porumbescu și apar sub supravegherea sa. Ar putea aparține lui Alexandru Hurmuzachi o prezentare din ultimul număr, datată „Cernăuți, 18 septemvre”, foarte documentată, privind pregătirile pentru noul an școlar, cu solicitarea înființării unui al doilea liceu în Bucovina, cu predare în limba română, după cel din Suceava⁸⁰.

„Bucovina” publică în nr. 59 o informare „din izvoare sigure”, datată: „Cernăuți, 13 septemvre”, în care se anunța reparația „Gazetei Transilvaniei” și a „Foi pentru minte, inimă și literatură” cât „mai curând”, însă nu sub conducerea lui G. Barițiu, ci a lui Iacob Mureșanu, profesor în Brașov⁸¹. Alexandru Hurmuzachi și Iraclie Porumbescu promiteau să publice „noua ei programă”. Adică a „Gazetei Transilvaniei”. Nu apucă nici acum să-și îndeplinească promisiunea.

„Bucovina” își încetează apariția în 20 septembrie/2 octombrie 1850, fără să informeze cititorii asupra acestui lucru. Apărarea drepturilor românilor prin presă se mută din nou din Bucovina, în Transilvania.

Alexandru Hurmuzachi părăsește Cernăuții și pleacă la moșia sa. Părăsește Cernăuții și Iraclie Porumbescu, care, neavând moșie, pleacă paroh, în exil, la Șipotele Sucevei, în Munții Bucovinei.

„Bucovina” ocupă un loc aparte în presa românească din Imperiul Habsburgic și, sub unele aspecte, și în istoria presei românești. Publicație româno-germană, desfășoară activitate politică și culturală în anii Revoluției din 1848–1849, în numele tuturor românilor. Mesager al literaturii naționale prin găzduirea, în paginile sale, a operelor scriitorilor din Bucovina și din afara granițelor sale, marchează, prin colaborarea lui Vasile Alexandri, un moment de referință și în istoria folcloricității românești.

⁷⁸ Teodor Balan, *op. cit.*, p. 45, 64.

⁷⁹ „Bucovina”, anul III, nr. 58, 9/21 septembrie 1850; nr. 59, 13/25 septembrie 1850; nr. 60, 20 septembrie/2 octombrie 1850.

⁸⁰ *Ibidem*, nr. 60, 20 septembrie/2 octombrie 1850, p. 103–104.

⁸¹ *Ibidem*,

„Bucovina” își desfășoară activitatea în timpul elaborării în Parlamentul de la Viena a *Constituției pentru Împărăția Austriei* și [a abolirii] absolutismului, cea mai promițătoare epocă pentru împlinirea revendicărilor popoarelor din imperiu, din întreaga istorie a sa.

„Bucovina” apune cum apune și soarele cu lumina sa⁸².

⁸² Teodor Balan, *op. cit.*, p. 47. „«Bucovina» apuse cum apune soarele, care în urma sa nu lasă decât regrete”.